

1874 Nr. 37.

DE EERSTE WET, EN DANKEN AAN HET INITIATIEF DER TWEEDE KAMER

De Schiedkundigen. «Leren om te leren» van Houten

Beroemde tekening van Johan Michael Schmidt Crans over de Kinderwet, 1874.
Foto Rijksmuseum

● *Recensie Sam van Houten tegen de rest*

Als mens onmogelijk

Coen Brummer brengt het 19de-eeuwse Binnenhof tot leven in zijn **overtuigende biografie** van politicus Sam van Houten, de man achter het ‘kinderwetje’. Zijn onaangename persoonlijkheid bracht hem in de loop van zijn carrière met iedereen in aanvaring.

Door **Ernst Arbouw** Illustratie **Claudia de Cleen**

De liberale politicus Samuel van Houten (1837-1930) begon zijn carrière als *angry young man*. Ruim vijftig jaar later, aan het eind van zijn politieke loopbaan als Kamerlid, (kortdurend) minister van Binnenlandse Zaken en senator, was hij een *angry old man*, en in de tussenliggende vijf decennia was hij vrij consequent *angry* geweest. In weerwil van die onveranderlijke stijl maakte hij politiek inhoudelijk wel een ontwikkeling door – een pad dat begon aan de linkerkant van Thorbecke en eindigde in de periferie van de Italiaanse fascist Benito Mussolini.

Historicus Coen Brummer beschrijft die opvallende ontwikkeling in zijn recente biografie *Sam van Houten tegen de rest – Het strijdbare leven van de man van de Kinderwet*. Centraal in het boek, bijna pagina voor pagina, staat Van Houtens onaangename persoonlijkheid, waardoor hij in de loop van zijn carrière met vrijwel iedereen in aanvaring kwam. Van Houten zelf zag zijn onwrikbaarheid als beginselvastheid. Zijn politieke tegenstrevers, maar uiteindelijk ook zijn bondgenoten en persoonlijke vrienden, zagen het in de eerste plaats als een buiten gewoon moeilijke karaktertrek.

Brummers biografie is niet alleen het portret van een nurkse einzelgänger. Van Houten was meer dan vijftig jaar politiek actief, en zijn biografie is daardoor óók een geschiedschrijving van de Nederlandse politiek in (vooral) de tweede helft van de 19de eeuw. Die periode, als je ruim rekent van Thorbeckes Grondwet van 1848 tot de invoering van het algemeen kiesrecht voor mannen én vrouwen in 1919, is vrijwel volledig uit het publieke bewustzijn verdwenen. Afgezien van Thorbecke, de gereformeerde voorman Abraham Kuyper en Van Houten zelf, zijn de meeste politici uit die tijd in de vergetelheid geraakt.

Brummer brengt de mannen (want het waren uitsluitend mannen die het Binnenhof bevolkten) tot leven aan de hand van hun in-

Coen Brummer
is historicus en biograaf.
Hij was directeur van
het wetenschappelijk
bureau van D66.

hervorming van 1893 en drie jaar later bij de verruiming van het kiesrecht van 1896, die hij ondanks grote tegenstand alle drie door de Kamer wist te drukken. Daarbij is het opvallend dat hij zijn kinderwet zelf vooral zag als een mislukt compromis. Op een beroemde tekening van kort na de kinderwet schudt een in rokkostuum geklede Van Houten de hand van een blootsvoetse vrouw met een kind op de arm, terwijl arbeiderskinderen hem toejuichen: 'Leve mijn heer Van Houten'. Dat hij al in zijn eigen tijd werd geportretteerd als kindervriend die het beste voorhad met arbeidersgezinnen, moet hem verbaasd, zo niet volkomen bevreemd hebben.

Ondanks zijn decennialange carrière op het Binnenhof was Van Houten maar één keer minister. Hoewel zijn naam bij verschillende kabinetformaties werd genoemd, werd hij altijd gepasseerd. Zijn moeilijke persoonlijkheid zat hem in de weg. Toen hij uiteindelijk toch een post kreeg, op Binnenlandse Zaken in het kabinet-Röell in 1894, veroorzaakte hij over een ogenschijnlijke kleinigheid (de benoeming van de burgemeester in het Noord-Drentse dorp Eelde) slaande ruzie met koningin-regentes Emma. Terughoudend optreden van het Hof voorkwam een constitutionele crisis. Toen een paar jaar later zijn naam werd genoemd als mogelijke premier van een nieuwe regering, was daarvoor in het paleis weinig enthousiasme.

Brummer beschrijft hoe rond dezelfde tijd een nieuwe generatie sociaal-liberale politici Van Houten links voorbijging. Dat was nieuw. De man die als beginnend Kamerlid 'de oude ei k' Thorbecke had aangevallen vanwege diens conservatisme, stond nu te boek als conservatief. En hoewel hij zelf meende dat hij 'beginselvast' was, maakte hij in werkelijkheid een ruk naar rechts. Uiteindelijk sloot hij zich op hoge leeftijd aan bij het Vaderlandsch Verbond, een partij die zich keerde tegen het 'ziek' partijbestel. Korte tijd later verenigde de club zich met (een deel van) het Verbond van Actualisten, dat wordt gezien als Nederlands eerste fascistische partij, geïnspireerd door Benito Mussolini en fel gekant tegen de parlementaire democratie.

In zijn boek concentreert Brummer zich op de vierkan te kilometer rond het Binnenhof, maar dat wordt nooit storend. De debatten en intriges die hij beschrijft, voelen plezierig modern en zijn voor hedendaagse lezers tot op grote hoogte herkenbaar. Van Houten en zijn tijdgenoten leefden in een andere wereld – en ze keken vooral ook op een heel andere manier naar die wereld – maar het politieke handwerklijkt de afgelopen 150 jaar weinig veranderd.

Juist door die herkenbaarheid is *Sam van Houten tegen de rest* meer dan alleen een geslaagde biografie of een micro-geschiedenis van het Nederlandse liberalisme. Het is vooral ook een boek over de kunst van het politiek bedrijven. Alleen al om die reden is het meer dan relevant.

teracties met Van Houten. Dat begint op het moment dat de jonge Van Houten het als kersvers Kamerlid opneemt tegen de grote Thorbecke, die hij maar een tevreden, een beetje ingedutte liberaal vindt.

Het is een van de eerste uitingen van een richtingensrijd binnen het Nederlandse liberalisme. Thorbecke was een doctrinair liberaal, die 'onthouding' de eerste wet van de staat noemde. De nieuwe generatie zogeheten geavanceerd liberalen, waartoe Van Houten behoorde, vond dat de overheid méér moest doen dan alleen afstand houden. Zij geloofden dat de staat een grotere rol moest spelen in wat destijds 'de sociale kwestie' heette – de erbarmelijke omstandigheden waarin een groot deel van de bevolking in het snel industrialiserende Nederland leefde.

De 'geavanceerden' wilden niet alleen een andere rol voor de overheid, ze hadden ook een andere stijl. Ze waren niet bang voor fel debat en scherpe polemieken. En hoewel Van Houten door tijdgenoten werd omschreven als een zacht sprekende en zelfs 'onduidelijke en verwarde' redenaar, blonk hij uit in polemieken. Allereerst in het liberale tijdschrift *De Gids* en later, toen de redactie

van dat blad zijn stukken toch te radicaal vond, in het mede door hemzelf opgerichte, geavanceerd-liberale *Vragen des Tijds*.

Toen ook daar de redactie kritisch werd over zijn bijdragen, begon hij zijn *Staatkundige Brieven*, een reeks onregelmatig verschijnende politieke beschouwingen waarop lezers via de boekhandel konden intekenen. Van Houten forceerde zo rechtstreekse toegang tot zijn publiek, zonder tussenkomst van een redactie en zonder dat hij ooit een kritische vraag hoefde te beantwoorden.

Brummer laat overtuigend zien hoe Van Houten dankzij zijn compromisloze karakter op belangrijke momenten een doorslaggevende rol had in de Nederlandse politieke geschiedenis – vooral bij de kinderwet van 1874, de grote belasting-

De debatten en intriges op het Binnenhof zijn tot op grote hoogte herkenbaar voor lezers van nu

NON-FICTIE
Coen Brummer
Sam van Houten tegen de rest
Het strijdbaar leven van de man van de kinderwet
Prometheus:
456 pagina's:
€ 39.